

Общественно-политическая газета  
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

# ХАНТЫ ЯСАҢ



www.khanty-yasang.ru

ПЯТНИЦА  
21 ноября 2014 года  
№ 22 (3418)

Основана 1 ноября 1957 года



Хурат ханшты хэ Геннадий Райшев 80 ола йис

## Тәм номерән лұңтаты

5

Манстәр район  
Карым вош  
әшкола рәпата  
оләңән

7

«Луима сэрипос»  
вухаль газета 25  
ола йис

8

«Ялпус Махум»  
нявремиет вән  
кәсупсийн нух  
питсәт

10

Ёмвошн лұңәтты  
хотн арсыр мирәт  
вәйтәнтыйлсәт

16

Нуви сәңхум  
вош – щит дәхсәт  
вәдты вош

## Нётупсыйн мӑдыт

*Югра мӑвн Вудаң Отечественной ладьн далясум вет шурӑс мултас хуят вӑл.*

*Ши олаңӑн уша йис мирхотн, мӑта ут округ губернатор дӑнкӑр хӑ Геннадий Бухтин тӑс.*

Россия мӑв президент Владимир Путин поступсы хуят Вудаң Отечественной ладьн далясум па мӑшӑн ӑх пӑты йилуп хотӑт мӑдыт муй катра хотӑт йилпатдыт. «Победа» немпи оргкомитет версы па нух хӑншы, ши хӑтл пӑты муй верты питды.

*«Ин немасья уша верлӑв, мӑта ветеранӑта нӑтты мосл, муйсӑр хотӑтн вӑлдӑт, щитӑт йилпатты мосл муй ӑнтӑ. Итӑх ӑха немасья нӑтты щира социальной рӑпатнекӑт па тохтӑрӑт юхи юхтыйддӑт», – лупӑс округ губернатор дӑнкӑр хӑ Алексей Путин.*

**Хӑнты ясаңа тулмащӑс  
Людмила ШУЛЬГИНА**

*Мӑнум дапӑтн округ дума хотн брифинг вӑйтантупсы верӑнтсы, хута Югра губернатор пириты поступсы йилпатты олаңӑн путӑртсы.*

## Округ кӑща йилуп щирн пириты питды

Вӑйтантупсыйн вӑсӑт «Единая Россия» фракция эвӑлт дума кӑща хӑ Б. Хохряков па лӑв дӑнкӑр ӑхлад А. Сальников па С. Дягтярӑв, «Справедливая Россия» эвӑлт А. Колодич па А. Филипенко, КПРФ эвӑлт А. Смирнов. Дыв айкелӑт хӑншты хуятӑта путӑртсӑт, муй щирн округ кӑща пириты питды, муй пӑта щимӑщ вер тывӑс.

Округ думая ши олаңӑн депутатӑт инициативной группа эвӑлт непек хӑншы. Щит Б.С. Хохряков, Е.Д. Айпин, Н.Г. Алексеева, В.Н. Аюгов, Т.С. Гоголева, С.Ю. Дягтярӑв, Н.Л. Западнова, Э.В. Исаков, А.В. Колодич, А.И. Сальников, А.В. Смирнов, А.В. Филипенко.

Мирхот пӑншты пурайн Б. Хохряков путӑртӑс, муй пӑта губернатор пириты поступсы йилпатты мосл. Тӑм йисн мӑвев дуваттыгын

политика па экономика верӑт ӑхтыгын арсыр давӑрт суртӑт тывсӑт. Мӑң округевн мет ар мӑв идпи питы вуй нух талды. Щит пӑты округев эвӑлт ар вух Россия бюджета мӑнд. Дӑлн ши ӑхтыгын мулды вевтам верӑт ад тывсӑт, интӑм йилуп щирн округ кӑща павӑтты питды. Россия президент хӑ В. Путин хӑлум хуят нем мӑл, дӑлн лыв эвӑлтӑда мӑң дума ӑхлӑв округ кӑща ат пирисӑт. Ши пири-юм кӑща хӑ Россия мӑвев президента рӑпатайл олаңӑн ясаң тӑты питл.

Мӑң округев тумпи ищиты Ямал мӑв па Ненецкой округ дума ӑх кӑщайт пириты питлӑт.

**Надежда  
ВАХ**

## Йилуп од вӑш эвӑлт нётупсӑт мӑты вер йилуп щирн хӑншды

*Ши олаңӑн уша йис социальной развития департаментӑн нётупсӑт мӑты тӑхи кӑща не Тереза Пономарӑва эвӑлт. Дӑв пилӑда «Югра» немпи айкелат ӑкӑтты хотн вӑйтантупсы вӑс.*

2015-мит од вӑш эвӑлт «Об основах социального обслуживания граждан Российской Федерации» и «Об основах социального обслуживания граждан пожилого возраста и инвалидов» поступсӑнӑна йилуп верӑт хӑншты питдыт. Йилуп поступсы хӑлум шӑп тӑйл. Олаңмит – щит сыры уша верты, муйсӑр хӑннехӑ нётупсы мосл. Кимит – щимӑщ нётупсӑт немасья хотн мӑты питдыт, округевн щимӑщ 52 тӑхивӑл. Хӑннехӑ нётупсӑт мослӑт ки, имухты дӑв пӑтӑда немасья непек хӑншды, муйсӑр нётупсӑт дӑвела мослӑт. Хӑлмит – щит социальной верӑт олаңӑн. Щиты 2007-мит од вӑш эвӑлт па тӑняд од вӑш эвӑлт округев хуяттыгын иса тӑхетщиты рӑпитты питсӑт. Россия мӑвевн социальной нётупсӑт тӑрум пӑты па вух сӑгы вердыт. Йилуп поступсы щирн тӑрум пӑты нётупсӑт Россия мӑвӑт кӑщайт поступсы щирн мӑдыт. Ши хӑннехӑйт, хуй-

тат тылӑщ мӑр вӑлды-холты щира вӑты вух 150 процент арат шимд ки вӑл, дывела нётупсӑт тӑрум пӑты вердыт.

Ши тумпийн, Югра мӑвевн щимӑщ ӑх вӑлдӑт, дывела иса нётупсӑт тӑрум пӑты вердыт. Щит мӑшӑн ӑх, Вудаң Отечественной ладьн далясум па ши пурайн рӑпитум ӑх, блокада пурайн Ленинград вошн вӑлум ӑх, концлагерян вӑлум ӑх па тӑм йисн далясум ӑх.

Интӑм округ правительствӑ кӑщайт 22 поступсы вӑсӑт, иса 30 ут вӑты мосл. 2014-мит од вӑнты худна кӑт поступсы вӑлды.

Интӑм хӑннехӑя социальной защита тӑхия нётупсӑт олаңӑн вохты непек хӑншты мосл. Кашӑн хуят пӑты немасья поступсы хӑншды, муйкем арат па муйсӑр нётупсӑт мослӑт. Ас хӑлды тылӑщ 1-мит хӑтл вӑш эвӑлт кашӑн хуят веритл нётупсӑт мӑты тӑхи пири-ты, щит государственной, негосу-

дарственной па лыв саттӑда вер тӑйты юристӑт.

Федеральной поступсы щирн, нётупсӑт мӑты хотн хӑннехӑ вохты непек вет хӑтл мӑр нух вантды. Ши юпийн уша йил, питл муй ӑнтӑ хӑннехӑ нётупсӑт вӑты. Щӑлта яң хӑтл мӑр кашӑн хӑннехӑ пӑты нётупсӑт мӑты щира поступсы хӑншды.

Ешавӑл тынӑт хӑншты региональной тӑхи ӑх эвӑлт уша йил, кашӑн нётупсы муйсӑр тын тӑйты питл. Нётупсӑт пӑты тынӑт шеңк вӑна ӑн йилӑт, ин социальной такси шӑс шӑп тынл 27 шойт вух арат, тӑтӑюх сӑвӑртты пӑты – 38 шойт вух.

Мосл лупты, од мӑр социальной тӑхета хӑдумсоткем хуят нётупсӑт вохты юхтыл, шурӑскем хуята тӑрум пӑты нӑтды. Ши тумпийн 4,5 шурӑс хуят ин ӑн веритл дыв саттӑда мулды верты. Щирн дыв хушеда юхи социальной тӑхи рӑпатнекӑт юхтыйддӑт. 820 хуят стационарной щирн нётупсӑт вантлӑт.

**Людмила СПИРЯКОВА**

## «Северный Форум» мирхота яңхсат

Ас потты тылаш 2-6-мит хатлэти Исландия мўвн Акурейри вошн «Северный Форум» мирхот мәнәс. Шәта вәсәт Исландия мўв президент хә Олафур Рагнар Гримссон, «Северный Форум» комитет кәшә хә, Саха (Якутия) мўв федеративной па внешней связят министр хә Владимир Васильев па арысарт кәшә хә.

Олаңмит хатлән Ёмвош округев олаңән мойн хуятәта Югра мўв кәшә ләңкәр хә Геннадий Бухтин путәртәс. «Торум Маа» музей кәшә не Валентина Кочетыгова мирхотпурайн ванлтәс, хутыса хәнтәт пүпи як верләт. Физической культура па спорт департамент кәшә Евгений Редькин па Россия мўв этноспорт Федерация кәшә хә Алексей Кыласов мирхотн шуши мир кәсупсәт олаңән путәртсәңән. Шәншвош

район Талинка вош музей кәшә не Ольга Стыцок шәта «Красная книга глазами детей» немпи ванлтупсы олаңән ясән тәс.

2011-мит од вүш эвәлт Югра мўв кәшә не Наталья Комарова Россия мўв эвәлт «Северный Форум» тәхийн вице-председателә вәл.

**«Югра дьлнуптәты»  
тәхи айкел  
Хәнты ясәна тулмаштәс  
Надежда НОВЬЮХОВА**

Ас потты тылаш 4-митн «День народного единства» немпи емаңхәтәдн Ёмвошн пәд мәш тайты хә пәты гимн ар ванлтәсы. Ияха лүңәттә ки, Сәрханл, Нижневартовск па Ёмвошн тәмәш ар кәт шураҥ ветсот оса тәхи хә па әрәшты хуятәт сыйды арысәт.

## Пәд мәш тайты хә пәты гимн ар

Ёмвош округ губернатор ими Наталья Комарова ясәт эвәлт уша йис, Югра мўвн арысәр кәши-мәш тайты хуятәт лавәлман па мосман тайлдыт. Мет олаңмит пүш Россия мўвн ипудяң хәлүм вудаң кәсупсы ләшәтды. Олимпийской, Паралимпийской кәсупсәңән етшәсәңән, интәм Сурдлимпийской кәсупсы питл. Тәмәш вән мўвтелвөйтәнтупсы Россия мўв президент ики

Владимир Путин нумәсн юхәтсы Югра мўвн верты. Вантә, әрәшты кәсупсәтн арысәр мирәт ләхсәңә йилдәт. Кәшә неңев ясәт ширн, мосл, ләдн кашәң хәннехә, күшмәшмәлтүм, күш кәшиды-мәшды хуят күтәдн ән пәдман путәртты шир ат тәйсәт.

**Пресс-служба  
губернатор айкел  
Хәнты ясәна  
тулмаштәс  
Ирина САМСОНОВА**

# Юграйн ям лекшитты хотәт

Ас потты тылашн Ёмвош округ пәльницайн сәм кәшет эвәлт нух тўнматты хот йит яң ода йис. Шит вүраңән кардиолог немуп тохтүрәт пәты немасыя мирхот верәнтсы.

Едсаты шәта Тюмень, Екатеринбург, Новосибирск па па вошәт эвәлт леккарәт вәсәт. Израиль эвәлт А. Рабин немуплеккар хотн (Телль-Авив) рәпитты тохтүр Рам Шарони юхтыләс. Хута округевн сәм кәшет па муй ширн лекшитдыт, ши олаңән Ас потты тылаш лапәтмит хәтәдн айкел әкәтты хәа окружной пәльницайн рәпитты кәшәйт Алексей Добровольский, Сергей Стефанов па Прохор Павлов путәртсәт. Рам Шарони ай павтәс, муй лүв Ёмвошн шиваләс.

Мосл лупты, мўн мўвевн вән кардиологической хотәт Ёмвошн, Сәрханлән па Няганян вәлдәт. Шит унтасн Рос-

сия па мўвәт киньши округевн мет ар сәм операция верды. Европа мўвәт киньши – ши веркәт пүша шимла вәл. Мирхот мәнүм хәтләтн Ёмвош пәльницайн няд хуят высокотехнологичной немуп операцияйн версыит. Ши хә шеңк лавәрт сәм мәшәт тәйсәт. Мўн тохтүрлүв тумпи шәта Р. Шарони па па леккарәт вәсәт. Шимәш операцияйт шеңк тынәңәт, мултарәт сот шураҥ шойт вух тын тәйләт. Окружной пәльница кәшә А. Добровольский лупәс, ши мәшәң хә тәрум пәты шитн версыит. Лыв пәтәла страховой фондәт па па тәхет вух сухуптәсәт.

Мосл лупты, мет

олаңән Ёмвошн 2014-митолн хәннехә сәмхуши операцияйн версы. Ши мәшәң хуят Советской вош эвәлт вәс, интүм вәнты шәта вәл, 60 мултас ода йис. Кардиологической тәхи кәшә С. Стефанов ай павтәс, юхи хәшүм яң ол мәр ям пурмәсәт унтасн сәм кәшет эвәлт Ёмвошн па Ёмвош районән шимлшәк хуят әнтәма йиты питәс. Лүв рәпитты хотәдн арысәр мосты хот йитәт вәлдәт. Интүм лүв ләңхәл, ләдн амбулаторной хот йит пурмәсәт рүвн мет сыры ат уша йиты питәс, хуятат сәм мәш тайлдәт. Шәлта шиты верты мосл, ләдн мәшәң хәннехәйт операция юпийн сорашәк нух ат тўнматсәт. Елды лүв ай павтәс, интүм округевн тәс шүңкәтн верәнтыйлды операцията очередь иса әнтәм, ши вера хәншәнышүм хә тылаш мәр шитн вердыит.

Р. Шарони лупәс, Ём-

вош лүведа сәма рәхәс, тыв нюр юхи юхтәс. Лүв ясәд ширн, Ёмвош пәльницайн ушәң-сәшәң тохтүрәт рәпитләт па мир лекшитты пәты тәта шеңк ям пурмәсәт вәлдәт. Ши хә нәмәсл, Ёмвош кардиоцентр Россияйн иши вулаң лекшитты хотә вәл.

Рентгенохирургической хот йит кәшә П. Павлов лупәс, хәс ол юхды округевн инфаркт немуп мәш эвәлт 60-кем процент хәннехәйт сурма питыйлсәт. Интүм тәп 3-5-кем процент хуят ши кәши эвәлт пүпия йил. Вантә, тәм йис ям пурмәсәт унтасн хәннехә тәп мәшитты питл, ши олаңән имухты уша верды па лүв нух тўнматды. Шәлта тәм йисн ям шүңкәт рүвн аршәк пирәш хә сәм мәшәт эвәлт операцияйн верты питсыит.

**Реональда  
ОЛЬЗИНА**

# Увас мир Ассамблея мирхот вэс

**Ас потты тыдәш 17-митн Ёмвошн увас мир Ассамблея ёх мирхот верантсәт.**

Щәта дыв дума мирхот едпийн округ кәша йилдуп ширн пириты одаңан, округ бюджет вўты одаңан па ол мәр культура департаментән шуши мир фольклор верәт тәты одаңан путәртсәт.

Культура департамент кәша не Надежда Казначеева путәртәс, муй дыв увас мир культура давәлды пәта культура тәхетн, күлүпәтн, киникайт дүңәтты хотәтн верләт. Вәндәт па айдат хуятәт пәта арсыр мосты

тәхет пүншләт, етнхотәт, вәйтәнтупсәт, ванлдупсәт верәнтләт.

Н. Казначеева ясаң тәс, муй ширн тәм йисн шуши мир арәт-якәт, моньщәт әкәтты па шавиты вер мәнл. Муй арат ши утәт вәйтты па ариты-якты, моньщты хуят кәртәтн павошәтн хәщәс. Кәша не ясаңәт ширн Нуви саңхум районән арәт-якәт, моньщәт вәйтты хәннехә 55-кем хуят вәд. Дыв эвәлтәдә Ваньшавәт кәртән

вет хуят, Поднавәтн – 7, Түккякәнән – 3, Касумн – 15, Вўтвошн – 10, Емәндорн – 15 хуят. Мудтыкем щит 1930-1960-мит одаңн сема питум хәннехуятәт, айшәк хуятәт тәп Касумн вәдләт. Па районәтн тәм вер ищиты мәнл. Айдат ёх, хуйтат йис арәт ариләт, якәт якләт, интәм шеңк шимл вәд. Итәх тәхетн шимәщ хуят иса әнтәм. Айкемн шуши мир арәт-якәт, йис моньщәт, путрәт худтюремәты павәтшәты питсыйт. Айләт ёх рәт ясаңәд ищи ән вәйтләд.

Ас-угорской инсти-

тутн архив хуши 1990-мит одаңт вўш эвәлт хәс ол мәр әктум па хәншум утәт вәдләт. Щит 3500-кем хәншум щос. Мет ар путәр хәнты ясаңән хәншсы.

Округ депутат не Т. Гоголева лупәс, хуты тәмхәтл районәтн рәпитты шуши мир архив тәхетн шимл хуят рәпитл. Дыв ай кәртәтә шуши мир арәт-моньщәт әкәтман шимл яңхләт. Тәм одаңән атәлдә Ассамблея мирхот верты мосл, дәдн щәтә Ас-угорской институт эвәлт ёх хәдәнтты.

Надежда ВАХ

# Нивд миллиард шойт вух сухуптәсы

**Ван хәтлуп тыдәшн Ёмвош округ рәпәтнекәт правайт вәнълды хот 20 ода йил. Ши тәхи ёх унтасн хәс ол мәр 1 миллион 400 щурәскем хуята нивд мулдас миллиард шойт вух сухуптәсы, мәта утәт мосты пурайн дыведа ән мәсыйт. Ши одаңән ай тәхет потты тыдәшн айкел әкәтты мира трудовой инспекция кәша Евгений Кривококов ай павтәс. Ши вер тумпи путәртәс, хутысаты юхи хәщум яртъян тыдәшн дыв рәпитсәт, муйсәр ювра верәт кәщайт верләт, «северной» вухәт худт вўдыйт муй әнтә.**

Тәм пўш 2013-мит ол киньши хәскәтдем процент араттыя аршәк хуят дывел шәкатум одаңән инспекция хота непек хәншсәт. Е. Кривококов лупәс, кашәң ол щимәщ хуят иса ара йиты питәс. «Ма айкел әкәтты ёха дәңхалум лупты, газетайт хуши хәншаты, ратива па телевиденияйн путәртәтәт, хуты интум йилдуп поступсәт посн кәщайт ювра верәт пәты мет така тәйтты питлдыйт. Щит пәты дыв мосты пурайн рәпәтәтәт тәхет тўңширәңә ат ләщәтләт, рәпитты ёха мосты верәт одаңән ат путәртләт. Интум кашәң рәпәтнек шәкатты пәты кәщайт эвәлт така иньшәсты питлдўв. Юридической хотәтн вәдты ух ёх ювра верәт пәты 100 щурәс шойт муй щит киньши ар вух сухуптәты питләт».

2014-мит одн яртъян тыдәш мәр трудо-

вой инспекция хуятәт 2500 мулдас арат вер нух вантсәт, ши юпийн рәпәтәтәт ямсыева ләщәтты одаңән 1300 мулдас непек хәншсәт. Ветсот мулдас тәхийн рәпәтнекәт мосты пурайн тыдәш вухн ән сухуптәсыйт. Ши арталупсы юпийн веткем щурәс хуят 190-кем арат миллион шойт вухн рәпәтәтәдә эвәлт сухуптәсыйт.

Елды Евгений Владимирович гражданско-правовой немуп вер одаңән путәртәс. Щит вўраңән ар хуят хотәт лавәлды, хотәт омәсты па тўтәң әхләтн яңхты тәхетн рәпитләт, күш кәщайта хәдум хәтл мәр непек посн ши мир рәпәтәтәт вўты мосл. «Хуйтат гражданско-правовой ширн рәпитләт, щитәт рўтьщәты вухн ән мийлдядыт, мөша йитәд пурайн лекщитты вухн ән сухуптәдыйт

па пасыр нәтупсәт ән тәйләт. ЧОП немуп тәхета хәннехәйт әд вәдты каша вўты иса ән рәхл. Щимәщ тәхи кәщайт вәдәд, хуты дыв юврая верләт. Ши хотәтн кимит пўш нух вантәс юпийн щимәщ вер шиваләлдўв ки, вўратты питлдўв, дәдн щитәхетләп ат тәхәрсыйт.

Щәдәтә инспекция ух хә ай павтәс, тәм пўш тўтәң әхләтә тахометр немуп щўңк верты мосл. Щит унтасн уша питл, муй арат щос хәннехәйт хәтл мәр әхләтн яңхләт. «Дыв етнәтн 23-кем щос вәнты рәпитләт, алдә хәт щосн рәпитты пиньшәдәт. Шеңк ар щос дыв рәпитләт, щиты верты ән рәхл», – нәмәсл инспекция кәша хә.

Тәм ванән ар хуят путәртты питсәт, хуты нумәс версы «увас» вух веккешы ән сухуптәты. Евгений Кривококов лупәс, щиты ән верды –

щи вух одаңән еслум поступсәт интум тўңширәңә ләщәтлдыйт.

Трудовой инспекция еманхәтл питты одаңән путәртмалн, Евгений Владимирович лупәс, 20 ол юхды әмәщшәк рәпитты вәс, күш ши йисн ветъяң хуят и компьютер тәйсәт. «Хән яң па ветхущъяң одаңән пориләсүв, ши пурайн нефтяной тәхет эвәлт ям вўца яснуп непекәт мўнева юхтйылсәт. «Сургутнефтегаз» ёх хәншсәт, Ёмвош трудовой инспекция мир рәпәтнекәт правайт така вәнълдәт». Ши йисн ар тәхи кәщайт закон ширн ән рәпитсәт, тәм йисн пәдты питсәт. Е. Кривококов лупәс, тәм одн хәскем процент ән тывәс. Ши вер эвәлт пәдман вантты едпийн кәщайт рәпәтәтәт хотләд па ширн альщәдәт: сыры «Рассвет» немуп тәхивәс, щитюкана «Закат» тывәс. Инспекция кәша ясаң ширн, күш ши ёх щиты ләпәдтйылдәт, ищипа нәмәсты питсәт, хуты законәт ширн рәпитты мосл.

Реональда  
ОЛЬЗИНА

# Карым кәрт ашкола рәпата

*Тәм ол сүс пурайн Манстәр район Карым воша янхмемн ма кәртәң ашкола дунтуйдсум. Кәща неңа щәта Нина Олеговна Мудрецова вәд. Щирн интәм дыв рәпатаед па вәндтуйдты вердал олған ныһна хәншты дәнхалум.*

Карымкәрт ашкола 140 няврем янхәл, дыв күтәдн увәс мир 16 пуш-хие вәд. Рәт ясаң дыв ән вәндтәләт, вантә, вән пеләк кәртәң мир щит рүщ хуятәт. Ашколайн экология, география па история Ханты-Мансийского автономного округа - Югры урокәт тәдуйт.

Щи тумпийн мүн увәс мўвев



сема питум хәтл пәты вәна пелка ювум хәннехуятәт пида сыр-сыр вәйтәнтупсәт, дунтупсәт дәщәтдуйт. Нявремәт Югра мўв олғанн путрәт тәләт, одюпн хурамәң хүрәт хәншләт.

Щи юпийн ЕГЭ вер олған путәртсумн. Нина Олеговна яснәт эвәлт уша йис, кашәң ол Карым кәртәң нявремәт ЕГЭ яма мәләт. Юхи хәщум оләнн нявремәт мосты экзаменәт иса тўнщираңа хәншсәт. Мет ар обществознание, география, биология па физика немпи урокәт ЕГЭ щирн мәты пириләт. Ар пеләк Карым кәрт нявремәт яртгяң класс вәнты вәндтуйлләт. Щит етшуптәты юпийн дыв елды нефтегазовой, педагогической па строительной колледжәта вәндтуйдты мәнләт. Щиты тәм олн яртгяң класс етшуптум 10 няврем эвәлт тәп хәдум хуят яң класса мәнсәт.

Елды ма иньщәссум, ашкола етшуптум айлат хуятәт непекәңа йиттәд юпийн юхды рәт кәртәда керләләт муй әнтә? Кәща не лупәс, тәм йисн ашкола етшуптәты нявремәт вәндтәты еха шеңк ән дәнхаләт йиты, шимәд айлат ех юхды ашкола рәпитты юхәтләт.

Тәмхәтл ашколайн 19 вәндтәты хәннехә рәпитл. Ар пеләк няврем вәндтәты ех – щит вәна пелка ювум хуятәт. Щит пәты мосл, дәдн айлат ех учителя ат вәндтуйлсәт, дәдн



елды ашколайн рәпитты. Вантә, айлат ех кәртәң вәдләт па рәпитләт ки, кәрт ищи елды вәдты питл.

Нина Олеговна яснәт щирн, мәнум олн математика урок тәты хәннехә мосәс. Россия мўв хўватгыйн щимәщ хуят кәншсы. Тәп па вош эвәлт юхтум хәннехуята мосдйилуп па хошум вәдты-холты хот каврум йиңк пида па тыдәщ мәр еша вўты вән вух. Щит пәты давәрт па тәхи эвәлт учителят ай кәрта рәпитты вохты.

Ю в олғанн путәртсумн, вәндтуйдты вер пәты ашколайн сыр-сыр утәт па шўңкәт тәрумләт муй әнтә? Нина Олеговна лупәс, хуты кәртәң ашколайн вәндтәты вер пәты муй мосл, щит иса вәд. Вантә, ай ашкола пәты ши вера вух аршәк есәдды. Щит пәты кашәң вәндтәты хәннехә рәпитты тәхийн компьютер тәйд па па сыр-сыр мосты шўңкәт. Ашколайн кәт компьютер классән вәншәк па айшәк нявремәт пәты дәщәтман вәдләңн.

Карым кәрт ашколайн рәпитты ех арсыр кәсупсәтн кәсләт. Щит пәты ванкўтды грант вух еша павтуйлләт. Мәнум олн кәт пўш ши верн нух питуйлсәт па хәтсот щурәс вух вўйлясәт. Мәщәтум вуха әрәщты верәт тәты пәты арсыр шўңкәт дәтсәт.



# Нявремәт пила рәпитл



**– Тамара Семёновна, еша һаң рәпатаен олаңаң сырыя айкел вера?**

– Ма тәм Шәншвош кәртәң ашкола-интернатемн ям хўв рәпитлүм. Метоләңаңтыв 1986-мит одн юхәтсум. Ши пурайн катра интернат хот тәта омсәс. Шәта ши олаңн ям ар хәнты няврем вәс па щит пәта национальной интерната лўнәтсы. Кўтўп ашколаев ищи ши щирн хәншман тәйсы. Ма нәмәстемн, мўң нявремлўв пида ши советской дащ пураитн шеңк яма тәта вәсўв па вәндтўйдсўв. Хәнты пухәт па эвет государственствәев эвәлт дәмәтсухн мәсыйт, арсыр дөтутн лапәтсыйт. Дыведа тәп яма вәндтўйдты мосәс.

**Шәншвош кәртән Манстәр районән кўтўп ашкола-интернатн ар ол мәр нявремәт давәдты неңа Тамара Семёновна Тимонина вәд па рәпитл. Шәта рәпата щирн яңхмемн, ма немасыя лўв пиләда вәйтәнтўйдсум па путремәсум, муй щирн тәм йисн интернат хуши нявремәт вәдләт па хуты дыв тәйдыйт.**

**– Тәм интернатн хуши нын, алпа, еша па щирн вәдты питсәты?**

– Па хуты. Әхәт йилуп кирмащ ашкола-интерната касәлсўв па катра вәлупсәв ищи кўрумн юремәсәв. Сыры олаңн, вантә, мўң хущева иса 45 хәнты пух па эви вәс. Дыв Кевәвт, Кормужиханка, Октябрьское вошәт эвәлт тыв вәндтўйдты юхтўйдсәт. Щит пәта шуши мирәт ашколаев муй интернаталўнтәссўв. Тәм юхи хәщум олаңн хәнты няврем тәта иса әнтәм, щит пәта әл вәндтўйдты тәхия хәншысюв.

**– Нын хущана вәлүм айдат әх ашкола етшуптәты па училища муй институт юпийн юхи юхәтләт рәпитты муй әнтә?**

– Ар пеләк нявремлўв ищипа мўң Манстәр районәв кәртәта па вошәта рәпитты па елды вәдты щирн юхәтләт. Щит, ма щиремн, шеңк ям вер. Итәх хуятәт дыв эвәлтәла кәртәң кәщә хотәтн рәпата мушатләт, пәльницайн, полицияйн па няврем вәндтәты

ашколаита памәндләт. Перестройка тывум пурайн шеңк ар айдат әх, мәта пухәт па эвет мўң тәта енмәлсўв па вәндтәсўв, рәт мўвәд эвәлт па вошәта муй мўвәта касәлты вўянтсәт. Тәта, вантә, рәпата дыведа иса әнтәм вәс.

**– Тамара Семёновна, муйсәр нявремәт 1990-мит олаңн нын Шәншвош интернатн хуши вәдты питсәт?**

– Ши олаңн хәнты пух па эви иса шимла йис. Щит пәта Манстәр районән йилпа верум фермерской хотәң воит енмәлты ай кәртәт эвәлт нявремәт мўң интернат хотәва тәты питсыйт. Дывел тәта тәйсўв па ашкола етшуптәты вәнты вәндтәсўв. Ши пурайн тащәна муй нўшя вәдты хоттелд нявремәт тыв интернататәтлясыйт, ши вер пелды немудты хәннехә тыш ән тәйс. Ин па, мет юхи хәщум олаңн, тәп нўша әңки-ащи па шәкәщты нявремәт мўң хущева елды вәдты па вәндтўйдты щир тәйләт. Щикинща әңкидал-

ащиләд яма па тащәна ки вәдләт, ши нявремәт тәм ашкола-интерната ән вўдыйт.

**– Муй арат пух па эви тәм одн нын тәта тәйләты?**

– Тәм ол мўң хущева лапәт няврем вәд па вәндтўйд. Лўв ар пеләк щимәщ хоттелд әх эвәлт, мәта хуятәт нўшя вәдләт муй вўна яньщләт.

**– Тамара Семёновна, муй арат пўш нын хущана нявремәт лапәтлүйт па хуты дыв тәта тәйдыйт?**

– Хәтл мәр вет пўш дывел лапәтлүйв, арсыр урокәт дыв пиләда ләщәтлүйв. Ши тумпийн сыр-сыр юнтутн юнтты, арсыр кинайт вантты па киникайт лўнәтты щир тәйләт. Вәндтәты вер тумпийн тәта дыведа па немудты вер верты иса ән мосл.

**– Пәмәщипа, Тамара Семёновна, тәм айкелдән пәта! Па яма вәда!**

**Владимир НОСКИН**



# «Луима сэрипос» газета 25 ода йис

*Ас потты тылаш хэтмит хәтәдн Ёмвошн «Луима сэрипос» немпи газетаев сема питум хәтл вүш эвәлт 25 од постәс. 1989-мит тәдн олаңмит вухаль ясаңән газета етас. Мет вән па олаң нәтупсы тәм мосты вера ши пурайн ханты мир поэтесса ими М.К. Волдина, «Ленинская правда» немуп газета ух редактор Н.Б. Патрикеев, вухаль мир поэт ики Ю.Н. Шесталов па педагогической наукайт кандидат К.В. Афанасьева версәт.*

Мет олаңән газетайн С.М. Ромбандеева рәпитты питәс. Лүв – вухаль ясаң төса вөты не, ар әр тәм вулаң вера пунәс. Щәлта лүв вәндтәйтлты мәнәс па лүв тәхеда 1993-мит одн В.В. Хозумова питәс, щәлта Г.Р. Кондина кәща неңа павәтсы.

Тәмхәтл «Луима сэрипос» газетайн айлат, каркам па няхәң-юнтәң хәннехәйт рәпитләт. Кәща не юкана В.В. Узель вәд, хәншты утат төса верты не С.М. Ромбандеева па айкел хәншты па кәншты хуятәт: Л.И. Теткина, Н.С. Меров, Т.С. Мерова, А.В. Вьюткин па А.Н. Алгадьева.

Емәңхәтла финно-угорской мувәт па Ёмвош округев эвәлт мойң хуятәт юхтәйтсәт.

Сырыя әктәшум хәннехуятәт пәты

немасыя лүнтупсы ләщәтсы. Хәтл мәрарсыр тәхет эвәлт юхтум мойң хуятәт айкеләт хәншты верәт олаңан путәр төсәт. Округев Общественной па внешней связят Департамент кәща хә **Илья Верховский** вүщясаңән лупас:

*– Паща олән, тынәң мойң хуятәт! Ма Ёмвошн сема питсум, щит пәты тәм вүща яснәт ма айтелдн Юван Шесталов хәншум путрәт эвәлт уша версум. Мәнема шеңк әмәш, хуты мүң тәмхәтл тәта ияха әктәшйтсүв. Нәмәслум, рәт ясаңән хәншты вер ищисәты елды вәдты питл. Вантә, ясаң хуваат кашәң мир культура па йис лерәт олаңән уша верты рәхл. Нын газетайн эвәлт ай кәртәтн вәдты мир щир тәйтләт сыр-сыр айкеләт лүңәтты, увәс хуятлүв*



*вәдупсы олаңән уша павәтты, вәйтәнтупсәт, емәңхәтләт олаңән шуши мирәт ищи непек эвәлт айкел вүдәт. Ши тумпийн мет ям, хуты тәм газетайн ар пеләк айлат хуятлүв рәпитләт. Вантә, дыв рәт яснәт, рәт йис культура верәт елдытәты питләт ки, рәт ясаңән хәншты вер ищисәты елды вәдты питл. Вән пәмащипа, хуты нын мүң хущева юхәтсәты, әмща па түңширана тәм лүнтупсийн рәпитәты.*

Лүнтупсы етшуптум юпийн әктәшум хуятәт нумса юхәтсәт Сүмәтвош па Нуви сәнхум районңәнән «Айлат айкеләт ләщәтты хәннехә» немпи вәндтәты

лүнтупсы верты, ләдн рәт яснәт вөты айләт ёх вәна йителдн айкеләт ләщәтты хуята ат йисәт. Ши тумпийн вухаль ясаңән арсыр словарят ләщәтты па есәлты па Николай Садомин хәншум путрәт ияха әкәтты па киникая верты.

Ши юпийн әктәшум мира йилуп «Вухаль путрәт» немпи киника па «25 од газета пида» еслум непек альсы. Тәм непекнән «Луима сэрипос» газетайн рәпитты хуятәт ләщәтсәт. Йошкар-Ола вош «Марий Эл» газетайн рәпитты хурвүты хә Денис Речкин мойң хәннехуятәта «Финно-угорский мир сегодня» немпи хурәң ванлтупсы ванлтәс.

Етн пәда мойң мир пәты әмәш етхот ләщәтсы. Тәта «Луима сэрипос» газетаевн рәпитты хәннехуятәта ар хошум яснәт лупсәйт па вулаң ишәкты непекәт па мевд посәт мойләсәйт.

Ши юпийн «Хәнты ясаң» па «Луима сэрипос» газетайнән кәща не Раиса Решетникова путрәт хәншты вәнештатной хуятәта ишәкты непекәт па мойлупсәт катлуптәс. Щиты әмща, ләхсәна па лүң хәтл иты хошма «Луима сэрипос» немпи газетаев сема питум хәтләд постәс.

Ирина САМСОНОВА



Д.Речкин верумхурән

# «Ялпус Махум» ёх вән кәсупсыин кәт пұш нух питсәт

**Васы мәнты тыдәщ Коми-Пермяцкой мұв Кудымкары вошн финно-угорской нявремәт пәты «Силькан» немпи (ай дәнханьшуп) ариты хәр дэщәтсы.**

Арсыр тәхет эвәлт юхтум пушхиет тәта сәран, коми-пермяцкой, марийской, удмуртской, ханты па вухальяснәтн хурамәң арәт мира ванлтәсәт. Ёмвош округев эвәлт шив тәм ванән дэщәтум «Ялпус Махум» немпи ханты па вухаль хоттел ёх арәң-якәң хуятәт янхсәт.

«Силькан» немпи кәсупсыин мет ай нявремәт күтн атәлт ариты хуятноминация щирн оләңмит тәхи Ёмвошәң эвие Мария Фоминых вүс. Лүв әктәшум мойң мир ещәлт «Тотап» (ханты щирн «воньшуп») вухаль ар арийс. Мосл ястәты, яснәт тәм ара Н. Тынзина, нарәсты сый А. Решиков хәншсәңән. Кимит тәхия Кудымкары әшколайн вәндтыйлды пушхие Елизавета Желудкова питәс.

Лапәт од вүш эвәлт яң од вәнты арәң-якәң финно-угорской нявремәт күтн

Ёмвош эвәлт оләңмит тәхи ищи «Ялпус Махум» ариты-якты пушхиет вүсәт. Мүң эвиелүв мойң хуятәта «Петчар юхан эвәлт юхтум ёх ар» немпи ханты ар арисәт. Щи тумпийн Елизавета Посохова У. Шульгина хәншум «Лиза ари» ханты ар ванлтәс. Вероника Обадә пушхие идвуюты пәты ар (рүщ щирн «колыбельная») арийс. Мария Фоминых ханты мир писатель ими Дарья Озелова-Чугаевская хәншум акань оләңән ар әктәшум мира ванлтәс. Артәшты хәннехуятәта ванлтум ханты па вухаль арәт шеңк мәстәсәт, вантә, мүң эвиелүв әнтә тәп хурамәңа арисәт - дыв апрәңа па әмща яксәт, шуши мирлүв юнтутәт па ушхуль утәт ванлтәсәт.

Мосл ястәты, «Ялпус Махум» ариты-якты тәхи ёх 2010-мит одн Алла Иштимирова-Посохова



пүншәс. Ялпус Махум – щит йис Костинәт рәт ёх. Йис пураин дыв Вежакоры вошн вәсәт. Вошәң мир тәм рәт ёх Ялпус Махум альсы. Вантә, дыв Консынг Ойки Тәрума (рүщ щирн «Когтистого старика-Медведя») пойкшәсәт.

Сырыя тәта айлат не хоттел ёх лад пида якәс па арийс. 2012-мит одн дыв хуцела Яркинәт семья пидташсәт, 2013-митн - Головинәт па Гришкинәт, 2014-мит одн Фоминых

хоттел ёх ищитыв луңсәт.

«Ялпус Махум» - щит няд од вүш эвәлт пушхиет па ветгяң хәдум од вәнта вәна пелка ювум арәң-якәң хәннехуятәт. Няд од мәр дыв әнтәтәп Ёмвошн – Пермь, Сочи вошнәңән па па хон пеләк Африка па Чехия мұвнәңән арсыр вән емәңхәтләтн мойң ёх ещәлт хурамәңа па тўңцирәңа шуши мир культура верәт альсәт.

**Ирина САМСОНОВА**

## Вәнт шушийн енмум хәнты эвие

**Хәнты эвие Валерия Казамкина Нижневартовской район Варьюхан кәртән интернатн вәл па әшколайн вәндтыйлд.**

Тәм эви кәрт пұңәлдн вәнт шушийн енмәс. Әңкел-ашел, яйңәлад щәта вүды давадман вәлдәт. Ащел – Дмитрий Иосифович Казамкин, әңкел – Галина Ефимовна. Дын ищи ай пура одлад вүш эвәлт вүды давадман вәлдәңән, вәнт

шушийн сема питсәңән па енумсәңән. Валерия ищи вүды давадты вер мосман тәйл. Вәндтыйдман хотлд таклы мәремәды, давадәл, хән рүтгыщәты хәтләт йиләт па лүв юхи мәнл.

**Надежда НОВЫЮХОВА**



# Тунты эвэлт пурмәсәт версәт

*Тәм пүш вәщ тыләщн Ямал мұвн Кушеват кәртән йиңәл ёнтты ёх әктәщийдсәт. Щи вұраңән «Кушеват» община яма па тәса верәнтты хуятәт вохидәс.*

Ёмвош округ Манстәр вош эвәлт Галина Семёновна Вагатовна юхтылдәс. Мосдлупты, тәм имие народный мастер нем тайты аңкиедн Агафья Александровна Вагатовайн тунты эвәлт шукчәттты арсыр верәт лүвела альсыйт. Лүв юхтум хуята ванлтәс, муй ширн воньщуп па йиңәл ёнтты. Тәм неңие кашәң хәтл мастер-класс дэщәтәс. Лыв и хәтл тунты хурсәт, кимит – юх лер кәншсәт па сопәсдәсәт, ёхәт ём юх мәртсәт. Галина Семёновна путәртәс, муй пәты тәм пүш енмум нүвәт рәхд әкәттты. Щи артән художникәт Россия тәхия луңты хә Геннадий Ефремович Хартаганов тунты эвәлт онтуп вер ванлтәс. И ут әтма вәс, щит тунты лүңән хурсы па щи пәты хәнши щурәттты ән веритсы. Вантә, лүңән хурум тунты хәр ән тайлд. Щи күтн художникәт Россия тәхия луңты не Надежда Михайловна Талигина ай нявремәт пида «Ими хиды» хәнты

моньщ хурн хәншәс. Әмәщ пәты кашәң хәтл вән хуятәт па эвиет па пухиет лонханьщуп унтасн ияха хәра муй хот дыпия әкәтсыйт. Шеңк яма лывела Лидия Павловна Хартаганова нәтәс. Лүв «Питлор ёх» община кәща неңа вәд. Жюри хуши вәдүм ёх арталәсәт, мәта хуятәт каркама рәпитсәт па тунты эвәлт хурамәң пурмәсәт версәт, щит Ирина Макаровна Истомина па Елена Михайловна Тырлина. Сүсн тәм ёх округ дуваттйн мастер-классәт дэщәтәс. Щи кеша Горно князевск вошн Зинаида Лонгортова па Ирина Истомина щи ёнтты верәт альсәңән. Лыпәт хойты тыләщн дын Мужи кәрта яңхсәңән. Верәнтты ёх щәта пурмәсәд тыныман дольсәт. Щи күтн арәң, моньщәң хуятәт кәмн щирн хурамәна арисәт па яксәт. Тунты эвәлт верум пурмәсәд Мужи вошн финно-угрәт ванлтупсыя



арталәсыйт. Йиңәлад интәм йис хурамәтн хурамтсәдал. Ин вантә, лыв мутшәсәт, муй пурайн тунты хурты рәхд. «Кушеват» община па елды питләт тунты пида

рәпитты. Мосәң, Ёмвош округу па щивернәңхләт. Вән пәмәщипа юхтум па вөндтум ёха путәртлүв.

**Зинаида ЛОНГОРТОВА**



# Дўңатты хотн арсыр мирәт вәйтантайдсәт

*Ас потты тылдәш 12-мит хәтлән Югра мўв дўңатты хотн «День народного единства» емәңхәтл пәты рўщәт, хәтанят, башкирәт, хәнтәт па вухалят вәйтантаупсыя әктацийлдсәт.*

Сырыя дўңатты хотн рәпитты не Светлана Берендеева мойңа юхтум мира «О надзирателехъ при воспитаніи изъ енциклопедіи» немпи 1770-мит олн хәншум киника аляс. Тәм непек эвәлт уша павәтты рәхл, муй ширн ши йис пурайн нявремәт вәндтәсыйт. Ши юпийн Ёмвош технологического-педагогической колледжән рәпитты па вәндтәйлдтысыр-сыррўщ па шуши мирдўв нарәсты юхәтн юнтты «Истоки» немпи тәхи ех (кәщая Ю.Федотов вәл) па «Увәс мўв аня лыпәт» айдат неңиет (кәщя не Л. Кипарис) әктәшум мир ещәлт хурамәң нарәсты сыйт па арәт ванлдәсәт.

Елды мойңа юхтум хәннехуятәт дыв культура верлад олаңән айкел тәсәт. «Хәтл» немпи Асугорской театрән рәпитты айдат не Татьяна Огнева

мойң хуята «Муй ширн сорт хўд ух тывәс» хәнты мир моньщ ванлдәс. «Хәнты ясәң» па «Луима сәрипос» газетайңән кәщя не Раиса Решетникова акань ванлдәс па вельщи етум нявремәт пәта «Хәтлде» немпи журнал олаңән айкел тәс. «Ёлочка» немпи хәтл мәр нявремәт давәдты хотн рәпитты ими Факиза Ибраева хәтань ар арийс. Башкир мир культура верәт олаңән Ляля Кашапова путәртәс. Дыв культураед олаңән мўң әмәш хурәң кина эвәлт уша павәтсўв. Вухаль мир поэтесса ими Светлана Динисламова вухаль мир йис верәт олаңән айкел тәс. Ши юпийн дўв ищи нявремәт пәты дәщәтум «Витсам» немпи журнал әктәшум мира ванлдәс.

**Ирина  
ПОСЛОВСКАЯ**



# Хурат ханшты хэ

*Ай тэхет потты тылдыңн Тюмень вошн хантэт, вухалят па юрнат шуши мир хатлэт постасят. Ши пурайн олюпан хурат ханшты хэ Леонид Алексеевич Лар пида вэйтантайдсум па путремасум. Лүв айтелдн щимашц вер педа шеңк саманч вэс па вэншака ювмалдн немасыя вэндтылдас па вэлты хуватн иса хурат ханшад. Ши вер тумпийн нявремат вэндтал, юрн па ханты мирнан вөлупсы щират оланан сыр-сыр наука непекат лэщатас.*

**– Леонид Алексеевич, муй щирн па хута нан айтелдн хурат ханшты вэндтылдсан па муй пата ши вер ин тамхатд вэнта эмца тайлэн?**

– Ма Салемал кэртэн Ямал округ мўвн вўдең па вой-хўд велпаслаты юрн хэ хоттелд хуятат хуши сема питсум па енумсум. Ши пурайн ашколайн вэндтылдты нявремат хулыева хурат ханшсат. Ма иши, лыв пелэда вантман, щимашц вера катласыйдты питсум. Мет оланан ши вер манема ад эмашц вэс па щитпата непекхуши сыр-сыр хурат шуратсум. Еша эхатшак вельшы нумасн юхатты питсыом, муй оланан хурат ханшты рэхл.

**– Алпа, нан хурат тэса верты пата матты нявремат вэндтаты хуятатн саманч тайсыйн?**

– Щимашц вер вэс ши. Манем ши пурайн иши юрн хэ Геннадий Алексеевич Пуйко вэндтас. Лүв уша версалэ, хуты ма хурат ханшты такды иса вэлты ан веритлдум. Итэх щосн вўды тащат муй нёрум мўвиев хурасат оланан сыр-сыр хур лэщатлдум. Мулды газетайн лүв щимашц айкел лўңтас, хуты Москва хон вошевн Суриков ики немуп художественной ашкола рэпитл, худта ушаңа-сащанч хурат пида рэпитты ашколайн вэндтылдты айлат эх вўдыйт. Ши пурайн 1974-мит од манас. Лүв манем ши тахийн

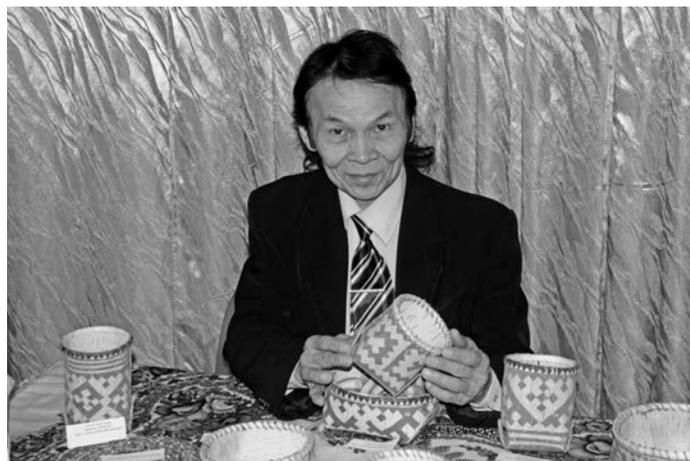
елды вэндтаты хушсалэ. Ши киньща мин мосты олыпат, арсыр непекат акатсўв па Москва хон вошева ши мансумн. Щив юхатмевн, уша йис, хуты мўң экзаменат маты вер эвалт юхи хашсўв. Ашкола кэщайтн вэндтаты тахия вўты иса ан ланхасыюв. Ши щосн ма тэп ветмит класс ашколаемн етшуптасум.

**– Муй щирн па нан ши тахия вэндтылдты вўсыйн?**

– Па ма вэндтаты хэем ушаң-сащанч ханнехэ вэс па экзаменат вўты комиссия рўщата ищиты мосты яснат вэйтас па тамиты дывела путартас: «Мин вера хўв увас мўв пелак эвалт нын ушчана йисўв. Мет оланан ампан эхлатн мансўв, щалта вўдыйн кирум эхлатн тэсыюв, ши юпийн тўтаң хопа делсўв па юхи хашцум кўтн тўтаң эхалн Москва вош вэнта юхатсўв. Щит пата экзаменат маты вер эвалт юхи ши хашсўв». Ши киньща экзаменационной комиссия эх кашашсат тэса арталаты, хуты хурат ханшты хошлдум. Хэн па хурдам ямсыева вантсыйт па ши тахийн елды вэндтылдты питсум.

**– Муйарат од мэр нан щата хурат ханшты хэя вэндтылдсан?**

– Ма Третьяковской галерея шумая общежитийн вэсум па иши тахемен ашколаев вэс, хута мўң вэндтасыюв. Кашанч хатл мўң ши тахия янхсўв па вантсўв, муйсар хурамач хурат щата вэлдат. Мет олан пурайн манема рэт



мўвем, ясцем па ёхдам такды шеңк мэрем вэс. Щалта вэндтылдты питсум па айн-айн юхды педа марематы верлам иса юремаслам. Кашанч лўң пурайн ма ищипа рўтыщаты юхи янхсум па юдн вэдмемн ма мирем оланан арсыр хурамач хурат ханшсум. Суриков немуп ашколайн вет од мэр вэсум па щит етшуптумем юпийн елды Москвайн художеств Академия тахийн па хур ханшты щирнтўнщиранч вэндтылдсум.

**– Леонид Алексеевич, нан ши арат ар од па мўвн вэсан, рэт мир ясценан яма путартты хошлдан муй антэ?**

– Рэт мир ясцем яма ин тамхатл вэнта тайдем. Кўш ма катхушьяң од па мўвн вэндтылдсум па аңкем-ащем ясан ан юремасум па мет хурамача па яма путартты питсум. Вантэ, ши ханнехэ, мата уг ар од мэр па мират кўтн хўв вэс, мет саманч миралд ясан, арат, моньщат муй путрат тайл па елды щитат тэл.

**– Муйсар хурат нан ханшлдан па муй вернан самена мет рэхл?**

– Хурат ханшты вер тумпийн ма юрнат па хантэт эвалт йис моньщат муй путрат акатлдум, Ямал мўвем кератман арсыр тахетн янхлдум па ханнехэ йис вөлупсы щират непек лэщатлдум. Муй мантышэшты эшемн семлама питл, ши вер оланан арсыр хурат ши ханшлдум. «Пўпийакты хотат» оланан арсыр хурат ванлтупсы

щирн хуятата адлдум. Ар ханнехэ вөлупсы щират муй хурасат ма Ямал па Ёмвош округ мўватн уша вўдум па ши унтасн хантэт муй юрнат эвалт сыр-сыр хурамач хурат ханшлдум. Мет мосты хурдам – щит щартанч эх па лыв ланхлад оланан ханшум хурасат. Ши утдам вермеман, иса Пулцават муй Тэпал вошнан хуши вэсум па яма рэпитсум. Ма, вантэ, наука щирн щартанч хуятат эвалт ям арат непек лэщатсум па щит пата ар пелак лыв однедн сыр-сыр хуратщиверлдум.

**– Тамашц шуши мир хатлэт муй унтас Тўн увас мирлўва тата Ювенской область хуши тэлэт?**

– Ма щиремн, шуши мир хатлэт шеңк ши мослат. Тата, вантэ, ям арат юрн па ханты вэл. Лыв тамашц еманчхатлэт пурайн хулыева ияха вэйтантайдлат, рэт яснелдн путремалат муй якты-ариты хэрят верлат.

Юхи хашцум кўтн мосл лупты, хуты Леонид Лар – исторической наукайт кандидат, Россия мўв художникат Союза луцман вэл па вөлупсы щирал оланан тамиты нэмасл: «Кашанч ханнехэ илем верлэщаттэлюпийн елды ванталд па путарталд, а муй мулды вер ма елды вэлты щиремн па верты нумас тайсум».

**– Пэмашипа нанена, Леонид Алексеевич, там айкелдан пата! Па яма вэда па хурасанч хурат хуятат пата ханша!**

Владимир ЕНОВ

# Вүдэт пурвойн худалдыйт

*Иосиф Никитович Кечимов 1960-мит одн Тромаган пүнәлдн вәнт шушийн сема питәс, интам 39-мит вәнт шушийн Сәрханд район Коғалым вош питарн вәд.*

Ши хә вүды давәлман вәд. Лупл, хуты сыры итәх вүдыйн лүв рәт әхн мойдәсы, итәх войтләтәс. Коғалым воша Светлана Никитична имед пида 20-кем од мәр вүдең әх еманхәтләта янхләңән па кәсләңән. Нәля вән әвән ин икеңа йис, икел пида Нижневартовской район вәнт шушийн вәд, ин Ай-васеда опраш нем тайл.

Иосиф Никитович лупәс, хуты кәт од мәнәс,

хән лүв вәнт шушел түтн лесы, щит пәты интам лүв тәд вәнт шушия ән кәсләд. Па инүша тайлдәт – вәнтән вүдәта пурвойт напәтләт. Ин щәта вәдты хәнтәт ән вәләт, муй щирн пурвойт эвәлт вүдәт давәлты.

И. Кечимов лупл, хуты «ЛУКойл» тәхи пида кәшащты непек тайл, щит пәты мосты верәт пәты вухн ши нәтлы.

Надежда РАГИМОВА



## Аңкел-ащел вер елды тәлдә

*Валентина Анатольевна Хозяинова вүды давәлты әх семьяйн сема питәс па енмәс. Аңкел-ащел Елизавета Тихонова па Анатолий Иванович Тальмичнән ищи совхозн вүды давәлман рәпитсәңән, аңкел – вухаль, ащел – юрн хә вәс. Анатолий Иванович ищи вүды тайты әх семьяйн енмәс. Ин Валентина Анатольевна икел пида щиты ши рәпитләнән. Икел – Яков Яковлевич Хозяинов – Саранпаульской совхоз кимит пирката кәщяя вәд.*

Валентина ашкола вәнты юрн хотн вәс, щәдта вәндтыйлды пурайн интернатн вәдты питәс. Ши юпийн 1998-мит одн икия мәнәс. Әвән ин 15 тәда йис, пухән – 9 ода. Валентина ай пура олдад вүш эвәлт шуши мир дәмәтсүх әнтәд. «Әвем

ин әнтасты вәндтыйлды ән ләнхәд. Нявремнәлдәм ин Саранпауян интернатн вәдләнән, щәта вәндтыйлдәнән. Эвем юрн хотн вәдты ән ләнхәд, вән воша касәлды нумәс тайл», – лупәс Валентина Анатольевна.

Лүв ясәңдал щирн, и



юрн хотн няд семья вәд, кашәң семьяйн вүды давәлты хуят вәд. Щит пәты и юрн хотн няд не вәд. Лыв вүды давәлты хәята, ампәта дегут кавәртләт, тәдн доньщ юхи тәдәт йиңк лудәты щира, иса хуятәта мосты дәмәтсүх әнтләт. Ин 17 ода йис, хуты лүв икел пида юрн хотн рәпитман вәд. «Од мәр касәдман ши вәдлүв, тәд пурайн хәлум тыләщ мәр Саранпауль вош эвәлт 140 километра вүшн вәдлүв, щәдта елды мәнлүв. Лүң мәрә мүйн Кева мәнлүв. Пирката-евн хәлум кем шурәс вүды тайлдүв», – путәртәс В.А. Хозяинова.

Валентина Анатольев-

на икел пида сәран ясәңән яма путәртәд, вухаль ясәң хәд, тәп ән путәртәд. Вантә, аңкел ищи сәран әх пида вәс па рәпитәс, щит пәты сәран ясәңән яма путәртәс. Ин нявремнәд рәт ясәңән путәртты ән ләнхәләнән, дын пиләна рүщ ясәңән путәртләнән.

Ма ләнхәлум Валентина Анатольевна ям вүща ясәң лупты. Щимәщ давәрт рәпата лүв тайл. Ям, хуты вүды давәлты верды елды тәдәт. Пухән вәна йитәдн, алпа, ищи юрн хотн вәдты питл. Щиты Сүмәтвош районән рәт мир йис верәт яма давәлдыйт па елды тәдыйт.

Надежда НОВЬЮХОВА



# Театрэн яма юнтты ёх каншсәт...

**Тәм одн Финляндия мўвн театрэн юнтты ёх грант вух холумтсәт.**

Ай тәхет потты тыдәш 27-28-мит хәтләнән дыв Ёмвоша юхтыйдсәт. Тәта «Хәтл» немпи Ас-угорской мирән театр хотн вәндтәты хәр дэщәтсәт. Дыв елды дэщәтты спектакль пәты хәннехәйт пирисәт.

Оләнмит хәтлән шив «Хәтл» немпи Ас-угорской театр актёрәт, культура хотәтн рәпатнекәт, айлат ёх па вәндтәты ёх юхтыйдсәт.

Финской режиссёрәт «Народы Ледяного края» немпи вер дэщәтсәт. Щәта дыв увәс мирәт оләнән етнхотәт альты питләт. Тәмәщ вер щит пәты верды, ләдн культура верәт ияха тәты, ләдн Финляндия па Югра мўвнән национальной театрәт инумәсн, иёрн ат рәпитсәт. Тәм вер кәщя вәдайкадәт әкәтты па театральной критик хә Кирсика Моринг. Лўв пидәда



рәпитләт: сценарист хә Арий-Пекка Лахти, режиссёр Паулиина Хулкко па якты вәндтәты не Хана Бротерус.

Кәт хәтл мәрты вянхум ёх мир ещәлт ән питсәт едемты па ай спектакль дэщәтты вәндтыйдсәт. Дыв вантты ёх а вәлупсийн вәдум верәт оләнән пугрәт альсәт, арсыр спектакль эвәлт мет ям утәт пирисәт, щәдга хәдәнтсәт, муй финской критикәт дыведа

путәртсәт.

Мосл лупты, хуты щи финской актёрәт ям арат ол юхды мўн Югра мўвева юхтыйдсәт па хәнты писатель Еремей Айпинән хәншум путәр хұват етнхот альсәт.

Финской актёр Яркко Лахти ясәт щирн, тәм вән вер хұват әнтә тәп спектакль верды, щи тумпийн әд хуятәт юнтты вәндтәты питлдыйт. Мосл лупты, финской режиссёрәт шеңк дәнхаләт, ләдн

дыв юпелн юнтты вер ат хәщәс. Мойң ёх ясәт щирн дыв әнтә тәп увәс хуятәт эвәлт ям актёр ёх кәншләт, па мирәт эвәлт вәйтләт ки – ищи ям.

Па хон Финляндия мўва мўн актёрлүв па одн мәнләт, щәта щи мўв национальной театр хуца ияха верум спектакль альты питләт.

**Людмила  
СПИРЯКОВА**

## Шуши мир верәт давәлдыт мосл

**Югра мўвевн ёхәт оләтн шуши мирәт культура яма давәлды па нух алумды. Вухаль ими Дарья Ивановна Белова ар ол мәр Советской район Югорск вошн шуши мир верәт давәдман тәйл. Тәм од товийн мин вәтәңа йисмән.**

Дарья Ивановна Сүмәтвош район Нясимволь кәртән 1960-мит одн ар нявремәң вухаль семьяйн сема питәс. Ашкола етшуптәс па Тюмень воша елды вәндтыйлты мәнәс. Вән непек холумтмәл юпийн икия мәнәс па 1982-мит одн Югорск воша вәдты юхтәс. Икел – Владимир Белов. Дын хәдум няврем енмәлтсәңән, ин дыведа хиләтенмәлтынәтләнән.

Дарья Белова ар ол

мәр «Прометей» немпи нявремәт пәты центр хотн рәпитәс. Щәта пушхит сәк кәрәтты, шуши мир йис верәта вәндтәс. Нявремәт әмща лўв урокдала юхтыйдсәт. Интәм лўв юдн рўгышуман вәд. Лўв па ар ол мәр «Югра дьднуптәты» ассоциация лунман вәд. Дыв шуши мир культура нух алумты щира арсыр мирхотәт верәнләт.

Дарья Ивановна ай пура олдал вўш эвәлт



вухаль дәмәтсүх ёнтәл, сәк эвәлт хурамәң пурмәсәт дэщәтл, шуши мир хурамәт пида сәвәң вейт тыйд па щи верәта нявремәт вәндтәд. Ям

питл, хуты Югорск вошн айлат ёх шуши мир верәт елды тәты питләт.

**Надежда  
НОВЬЮХОВА**

# «ЮграТур – 2014» мирхот пүншсы



**Тата мосванһан Ёмвошн Экспоцентр хотн «ЮграТур – 2014» немуп вандтупсы вэс, мӓта ут Ас нопӓтты тыдӓщ 13-мит хӓтӓдн пӓншсы па иса 15-мит хӓтд вӓнты версы.**

Вандтупсы пӓншум пурайн ияха ӓктӓшум хӓннехуятӓт едпийн Ёмвош округев кӓщӓ дӓңкӓр хӓ **Сергей Полукеев** тӓмиты путӓртӓс:

– *Шеңк дӓңхалум, дӓдн Югра мӓвевн аршӓк тӓмӓщхурасӓнвандтупсы па ат вӓс, па мӓн хуцева арсыр Россия тӓхет*

па па хон пелкӓт эвӓлт вӓдты ӓх рӓтӓщӓты иса ат янхлӓт. Мӓн, Ёмвош округ кӓщӓйт, щит пӓта тӓта рӓпитты туристической тӓхет тӓйтты ӓхлӓва иса нӓтты питлӓв.

Округев Природной ресурсӓт тӓхи кӓщӓ хӓ **Евгений Платонов** лупӓс:

– *Тӓм хӓтд мӓн*

вандтупсӓв хущи щимӓщ ясӓт хӓншман вӓдлӓт: «Рӓтӓщӓты Россия хущи, рӓтӓщӓты Югра мӓвевн!» *Ма нӓмӓстемн, па ясӓн тӓгаисамудтасавантӓсты питл. Мӓн мӓвев, вантӓ, шеңк вӓн па ям ар хурамӓн тӓхет тӓйл, хута хӓннехуятӓт ямсыева рӓтӓщӓты веритлӓт.*

Ёмвош кӓщӓ дӓңкӓр не **Татьяна Волгунова** щиты путӓртӓс, хуцы округевкӓщӓйт мӓн хуцева арсыр рӓтӓщӓты тӓхета

шеңк яма нӓтлӓт. Щӓлта лупӓс, муй ширн мойң хуятӓт тӓм вандтупсы мӓр Ёмвош, лӓв йис верлад па культураед уша павӓтты щир тӓйлӓт.

Ёмвош округ тынесты верӓт тӓхи кӓщӓ не **Альфия Павкина** щимӓщ ай павтӓс, хуцы тӓм вандтупсыя 160 арсыр тӓхи па мӓв эвӓлт хуятӓт юхӓтсӓт. Чехия хон пелӓк эвӓлт тынесты ӓх па тӓта вӓдлӓт.

**Владимир ЕНОВ**

## Вандтупсы сухнӓс

**Ас потты тыдӓщ 15-мит хӓтӓдн Ёмвош Экспоцентр немуп тӓхийн «ЮграТур – 2014» вандтупсы сухнӓс.**

Щи пурайн округев кӓщӓ не **Наталья Комарова** тӓмиты лупӓс:

– *Тӓмӓщ вандтупсӓт*

14-мит од мӓр округевн вердӓйт. Тӓм пӓш вера дӓңхасӓв, дӓдн ветсоткем хӓннехӓ тӓта ат рӓтӓщӓс.

*Щи вер мӓн хуцева яма тывӓс. Щит пӓта кашӓн од аршӓк хуят тыв вохты мосл.*

Щи ясӓндад юпийн Ёмвош округ кӓщӓ не тӓм вандтупсыин нух питум рӓтӓщӓты тӓхета грант вухӓн мойлупсӓт кӓтлуптӓс.

Хӓлум миллион шойт арӓт вух «Колмодай» немуп рӓтӓобщина мӓсы. Щӓта рӓпитты ӓх щи вухӓт унтасн дӓңхалӓт дыв хушеда рӓпитты вӓдпӓслӓты ӓх верӓт ямашӓк лӓщӓтты па елды айлат хуятӓт арсыр вӓдпӓс верӓта вӓндтӓты. Чуанель па Ветляхово кӓртӓн рӓт община Ёмвош округ кӓщӓ не хӓлум миллион ветсот шурӓс арӓт шойт вухӓн непек мойлӓс. Щи унтасн щӓта рӓпитты хӓннехуятӓт ищиты дыв

рӓпитты па елды вӓдты-холты ширлад тӓнматты вӓтщийлӓт. Щи тумпийн тӓм вандтупсыин арсыр рӓтӓ ӓх няд рӓтӓщӓты тӓхи ищиты ищи арӓткем вухӓн мойлупсӓтн кӓтлуптӓсыйт.

«ЮграТур – 2014» вандтупсы сухнум пурайн Ёмвош округ Природной ресурсӓт тӓхи кӓщӓ хӓ **Евгений Платонов** тӓмиты путӓртӓс:

– *Тӓмӓщ вандтупсӓт унтасн округевн вӓдты арсыр рӓтӓщӓты тӓхет грант вухӓт ӓша павӓтты веритлӓт па щит, ма щиремн, дывела вӓн нӓтупсы вер. Елды дыв мет сӓмӓна па вӓщката рӓпитты питлӓт.*

**Владимир НОСКИН**



# Йилдуп вэйтантупсэт питлэйт



*Там ванан Нуви сәнхум вошн увас мир культура тәхийн рәпитты ёх «День открытых дверей» немпи вэйтантупсы верантсәт. Тата рәпитты хуятат мойң ёха путартсәт, муй дыв од мәр версәт па кина щирн мет ям вердал ванлтәсәт.*

Увас мир культура тәхи кәща не Н. Костылева мойңа юхтум хуятата вўща ясаң лупәс. Щәлта мет каркам шукшәты хуятат, хуйтат арсыр емәнхәтләтн вәсәт, ишәк непекәтн мойләсәйт.

Там хәтл пәта немасыя вөн вантупсы верантсәт, хута ёшн верум арсыр пурмәсәт пунсәйт. Щит товийн, лўнән, сўсн па тәдн тәйтты дәмәтсухәт па сыр-сыр шўнкәт. Мойң хәннехуятата щит шеңк

әмәщ вәс шиваләты. Щи тумпи дыв арсыр кәсупсәтн кәссәт па юнтупсәтн юнтсәт.

Юволәңән дыв увас культура тәхийн рәпитты хуятата ям пәмәщипа ясәт лупсәт па елды ләдн ищиты тәса ат рәпитсәт па арсыр вэйтантупсәт ат версәт.

**Ирина ФИРSOVA**  
Ханты ясаңа  
тулмаштәс  
Надежда ВАХ

## «Торум Маа» емәнхәтләл постәс

*Ай тәхет потты тыләщ 30-мит хәтәдн «Торум Маа» музей, мата ут юхи хәшум пурин Югорской долина немуп тәхийн вәд па рәпитл, сема питум хәтләл постәс. Щит пәта йис пурмәсәт шавиты хот йитн рәпитты хуятат немасыя «Мойдупсы па мойләты ёх» ванлтупсы версәт, хута рәхәс уша павәтты, муйсәр ханты муй вухаль мирңән дәмәтсухәт па мата хәннехуятатн музея мойләсәйт.*

Тәмхәтл «Торум Маа» хуши 500-кем арсыр пурмәс вәд па тәм йис пурмәсәт тәйтты хотхуши арсыр ванлтупсәт па адисупсәт кашән тыләщ мәр сыр-сыр мойң ёх пәта вердәйт, ләдн дыв ханты па вухаль вәлупсы щирәт

уша ат версәт па сәмәна ат тәйсәт.

Музей сема питум хәтл постәты пәта Ёмвошн вәдты ёх әктәшийдсәт. Дыв елпелн «Торум Маа» кәща не **Валентина Кочетыгова** путартәс:

– Вўтыщәлум лупты,



хути музей хотэв шеңк хурамәң па ям. 27-мит одмәр мўң тәта рәпитлүв па ши кўт эвәлт ар шуши мир дәмәтсух, ан-сән, хўд па вой вәдпәсләты пурмәсәт тыв хәннехуятат мўңева мойләсәт. Щит пәта тәмхәтл немасыя «Мойдупсы па мойләты ёх» ванлтупсы тәта пўншсўв, ләдн тыв әктәшум мира ванлтәты, муйсәр хуятат па муй хурасуп пурмәсәт муй дәмәтсухәт мўңева мойләсәт. Музей хотэв 25 од постумев пурин наука щирн мәнум

вэйтантупсы верантсўв. Щәта Россия мўв арсыр тәхет эвәлт юхтылум учёной ёх айкеләт тәсәт, муйсәр унтас «Торум Маа» хотэв шуши мира тәл.

Юволәңән музей кәща не лупәс, хути тәм одн Ас нопәтты тыләщн округ кәщитн дыв йилуп хотн Югорской долина тәхийн мәсәйт. Щит пәта тәмхәтл дащкам па хошум хот йитәтн арсыр дыведа мосты рәпатайт тўңщирәна ләщәтты питләт.

**Владимир ЕНОВ**



# Нуви сӑңхум вош – щит дӑхсӑт вӑлды вош



*Народной единства емӑңхӑтл – щит хӑн арсыр мир кӑтӑлн дӑхсӑна, ияха катдасман вӑлдӑт. Кашӑң мир дӑв юкан культура па вӑлупсы щирӑт тӑйл. Кашӑң мир пелды ям щирн вантты па па мирӑт пида сӑмӑна вӑлды рӑхл. Щи оӑӑӑн мӑңева така нӑмты мосл.*

Нуви сӑңхум вошн увӑс мир культура тӑхийн тӑм емӑңхӑтла арсыр мирӑт ияха ӑктӑшсӑт. Лыв кӑтӑлн ванлтӑсӑт, муй щирн арсыр мирӑт мой верлӑт: хӑнтӑт, рущӑт, хӑтанӑт, кумыкӑт. Кумыкӑт Дагестан мӑвн вӑлдӑт. «Дагестан» немпи оса тӑхи кӑща хӑ Абдурахман Аджиев мойӑн хуятӑта путӑртӑс, муй щирн мӑведн кумыкӑт мой поры верлӑт. Икет уха папаха немпи мил пунлӑт, черкеса ики лӑмӑтсух, хӑ ернӑс, каш, сопек (ичигӑт) лӑмӑтлӑт, антупкеда кеши ехӑтлӑт. Имет – хӑв ернас (полша), щел вуй елпуп антупкел, ухшам па тупли кӑра лӑмӑтлӑт.

Венера Ардаширова башкир мир мой верӑт оӑӑӑн ай павтӑс. Щӑлта «Хазина» башкир мир якты-ариты тӑхи неӑӑт рӑт ясӑӑн ушхуль путӑр ванлтӑсӑт.

«Верӑн нявремӑт» тӑхия яӑхты пушхӑт хӑнтӑт па вухӑдят ими муй ики тӑты вер ванлтӑсӑт. Щи мой вер мудты арат хӑтл мӑнл. Шив юхтум мир пореслӑт, яклӑт, арилӑт, ар щирн кӑслӑт, мойдупсӑт мойдӑлӑт.

Юволӑӑн рӑщӑт ищи емӑщ путӑр икия мӑнты муй па ими тӑты вер оӑӑӑн путӑртӑсӑт. Емӑңхӑтла юхтум хӑннехуятӑт ияха катдасман еӑтая шӑшсӑт, арӑт арисӑт, кӑтӑлн арсыр верӑт оӑӑӑн путремӑсӑт, хур вӑсӑт.

Тӑмӑщ вӑйтантупсӑт мӑңева шеӑк мослӑт. Дӑлн мӑӑ кашӑн тӑта вӑлды мир оӑӑӑн аршӑк мудты емӑщ ай уша ат версӑв. Хӑн па мир культура, вӑлупсы оӑӑӑн мулды ушӑн ут вӑты пилтӑв ки, мет дӑхсӑна па кӑтӑвн неӑӑтасман вӑлдӑв.

**Ирина ФИРSOVA**  
**Хӑнты ясӑна тулмащтӑс**  
**Надежда ВАХ**



**Ханты ясанг**  
(Хантыйское слово)  
№22 (3418), 21.11.2014

**Соучредители**  
Дума, Правительство Ханты-Мансийского автономного округа – Югры  
**Издатель**  
Департамент общественных и внешних связей Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

**Редакция**

Главный редактор –  
**Решетникова Р.Г.**  
Телефон (3467)33-36-82

Заместитель главного редактора –  
**Вах Н.И.**  
Телефон (3467)33-24-02

Ответственный секретарь –  
**Новыхова Н.В.**  
Телефон (3467)33-24-02

**Адрес редакции и издателя:**

628011, г. Ханты-Мансийск,  
ул. Комсомольская, 31  
тел./факс (3467)33-17-52  
**E-mail: luima@ugracom.ru**  
Газета размещена на сайте  
**www.khanty-yasang.ru**

**Отпечатано:**

ОАО «Издательский дом «Новости Югры» г. Ханты-Мансийск, ул. Мира, 46.

**Подписано в печать:**

по графику 19.11.2014 г.  
в 15.00.; фактически  
19.11.2014 г. в 15.00.  
Индексы **04393, 54393**  
Тираж 2210 экз. Заказ 1416.  
Цена свободная

Газета зарегистрирована  
Управлением Федеральной  
службы по надзору в сфере  
связи, информационных

технологий и массовых  
коммуникаций по  
Тюменской области,  
ХМАО-Югре и ЯНАО.  
Свидетельство о  
регистрации ПИ №ТУ 72-  
00796 от 23 января 2013г.  
Мнение авторов  
публикаций не  
обязательно отражает  
точку зрения  
редакции.